

Crimes Related to Government Transactions with an Emphasis on Good Governance Theory and Social Capital in Iran

1. Amirhosein. Taslimi
2. Mahmood. Ashrafy*
3. Mahmood. Malmir

1. PhD Student of Criminal Law and Criminology, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran
2. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran
3. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Isfahan (Khorasgan) Branch, Islamic Azad University, Isfahan, Iran

Email: mahmood.ashrafy@yahoo.com Received: 11.01.2023 Acceptance: 14.10.2023

*Journal of
Political-Social Studies of
Iran's History and Culture*

<http://journalspsich.com>

Vol. 2, No 3, Pp: 343-366

Autumn 2023

Original research article

How to Cite This Article:

Taslimi, A., Ashrafy, M., & Malmir, M. (2023). Crimes Related to Government Transactions with an Emphasis on Good Governance Theory and Social Capital in Iran, *spsich*, 2(3): 343-366.

© 2023 by the authors. License Iran-Mehr: The Institute for Social Study and Research, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

Abstract

The present study aimed to analyze crimes related to government transactions with an emphasis on good governance theory and social capital in Iran. The research method was analytical-library-based and applied in terms of purpose. Government transactions in any country can be considered one of the significant tools for committing administrative-economic corruption. Corruption arising from government transactions falls into a category of corruption where the use of transaction coverage can give the issue a legal and legitimate appearance, making the detection of crimes related to such transactions a challenging issue. Therefore, to detect such crimes, crimes related to government transactions can be divided into two major sections: first, financial abuse or the acquisition of illegal benefits through the realization of government transactions, which constitutes the largest crimes related to government transactions and includes collusion in government transactions, fraud in transactions, and taking commissions in government transactions, such as bribery; and second, other crimes related to government transactions where the acquisition of benefits is not directly realized and includes the involvement and interference of government employees or their relatives in government transactions. The findings showed that considering the extent of economic crimes in various government sectors, examples of economic crimes in the realm of government transactions and related laws can be utilized. Therefore, preventing these crimes highlights and emphasizes the indicators of good governance. Furthermore, the indicators of good governance and social capital, due to their capacity for civil participation and holding individuals accountable, can significantly prevent the formation of corruption in government transactions.

Keywords: government transactions, good governance, government employees, crime prevention, social capital

جرایم مرتبط با معاملات دولت با تأکید بر نظریه حکمرانی مطلوب و سرمایه اجتماعی در ایران

امیرحسین تسلیمی^۱

محمود اشرافی^{*۲}

محمود مالمیر^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

۲. استادیار، گروه حقوق، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

۳. دانشیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد اصفهان (خوراسگان)، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران

mahmood.ashrafy@yahoo.com

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۷/۲۲

دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۲۲

فصلنامه علمی

مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران

شاپا (الکترونیکی): ۹۷۷۰-۲۸۹۰

<http://journalspsich.com>

دوره ۲ | شماره ۳ | صص ۳۶۶-۳۴۳

پاییز ۱۴۰۲

نوع مقاله: پژوهشی

به این مقاله به شکل زیر استناد کنید

درون متن

(تسلیمی و همکاران، ۱۴۰۲)

در فهرست منابع

تسلیمی، امیرحسین، اشرافی، محمود، و مالمیر، محمود. (۱۴۰۲). جرایم مرتبط با معاملات دولت با تأکید بر نظریه حکمرانی مطلوب و سرمایه اجتماعی در ایران. مطالعات سیاسی-اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران، ۲(۴): ۳۶۶-۳۴۳.

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تحلیل جرایم مرتبط با معاملات دولت با تأکید بر نظریه حکمرانی مطلوب و سرمایه اجتماعی در ایران بود. روش پژوهش تحلیلی-کتابخانه‌ای و از نظر هدف کاربردی بود. معاملات دولتی در هر کشور می‌تواند به عنوان یکی از ابزارهای مهم برای ارتکاب فساد اداری-اقتصادی تلقی شود؛ فساد ناشی از معاملات دولتی در گروه مفاسدی قرار می‌گیرد که استفاده از پوشش معاملات در آن می‌تواند وجهه‌ای قانونی و مشروع به موضوع بدهد و به همین دلیل کشف جرایم مرتبط با اینگونه معاملات می‌تواند به عنوان مسئله دشوار تلقی شود. از این رو برای کشف اینگونه جرایم می‌توان جرایم مربوط به معاملات دولتی را به دو بخش عمده تقسیم نمود: نخست سوء استفاده مالی یا تحصیل منفعت غیرقانونی به موجب تحقق معاملات دولتی که بزرگ‌ترین جرایم مرتبط با معاملات دولتی را تشکیل می‌دهد و شامل تبانی در معاملات دولتی، تقلب در معاملات و اخذ پورسانت در معاملات دولتی، مانند ارتشاء می‌شود و دوم سایر جرایم مرتبط با معاملات دولتی که تحصیل منفعت در آن به صورت مستقیم محقق نیست و شامل ورود و مداخله کارکنان و کارمندان دولت و یا بستگان آنان در معاملات دولتی می‌شود. یافته‌ها نشان داد که با توجه به میزان جرایم اقتصادی در حوزه‌های مختلف دولتی، می‌تواند از مصادیق جرایم اقتصادی در حوزه معاملات دولتی و قوانین مربوطه، بهره برد، بنابراین پیشگیری از این جرایم، شاخصه‌های حکمرانی مطلوب را پررنگ و پراهمیت می‌نماید. همچنین، شاخص‌های حکمرانی مطلوب و سرمایه اجتماعی به خاطر ظرفیت مشارکت مدنی و وادار کردن افراد به پاسخگویی می‌تواند تا حد زیادی مانع شکل‌گیری فساد در معاملات دولتی شود.

کلیدواژه‌ها: معاملات دولتی، حکمرانی مطلوب، مستخدمین دولت، پیشگیری از جرم، سرمایه اجتماعی.

مقدمه و بیان مسئله

وجود جرائم اقتصادی مانند فساد اداری موضوعی است که به درازای جامعه بشری قدمت دارد و رابطه آن با توسعه نظام سیاسی مستقیم است تا آنجا که پیدایش آن می‌تواند موجب اختلال در نظام سیاسی و اقتصادی کشور شود (رایبالچنکو^۱ و همکاران، ۲۰۲۱). در یک نظام اداری فاسد کارمندان آن از موقعیت انحصاری خود در ارائه خدمات بهره می‌گیرند و با توجه به شغل و موقعیت خود به تجارت می‌پردازند که این موضوع علاوه بر آسیب رساندن به توسعه مانع رشد و رقابت سالم می‌شود (آکیمووا^۲ و همکاران، ۲۰۲۰). بررسی پیامدهای فساد اداری نشان دهنده آن است که فساد مانع از رشد رقابت و باعث خنثی شدن تلاش‌ها در جهت کاهش فقر و تبعیض اجتماعی می‌شود، همچنین فساد باعث تضعیف انگیزه‌ها، موجب ضرر و زیان‌های اجتماعی یا ضعیف شدن نهادهای موجود، زیان‌های سیاسی یا توزیع ناعادلانه منابع و در نهایت زیان‌های اقتصادی می‌شود (اچیم^۳ و همکاران، ۲۰۲۱).

فساد موجب افزایش هزینه معاملات شده و امکان پیش‌بینی‌های اقتصادی را کاهش می‌دهد و مانع توسعه پایدار می‌شود و در نهایت موجب تضعیف اعتماد مردم به توانایی و اداره سیاسی دولت برای پیشگیری از زیاده‌طلبی‌ها و نیز باعث قطع امید مردم به آینده‌ای بهتر می‌شود. از آنجا که نظام اداری در هر جامعه بازوی اجرایی نظام سیاسی آن جامعه است و عملکرد درست یا نادرست آن می‌تواند نظام سیاسی را تداوم بخشد یا از مشروعیت اندازد ارائه راه کارهای مناسب برای خدشه دار کردن نظام اداری پراهمیت تلقی می‌گردد (گولد^۴، ۲۰۱۹).

قانونگذار در بسیاری کشورها با استفاده از حربه جرم‌انگاری^۵ برخی از اعمال و رفتارهای کارکنان اداره یا سازمان را به حوزه حقوق کیفری مربوط ساخته است. اما استفاده از ابزارهای کیفری را باید به عنوان آخرین راه حل مد نظر داشت و پیش از آن می‌توان با توسل به ابزارهای غیرکیفری، پیشگیری از وقوع جرم را نه به صورت صد درصد اما تا اندازه زیادی محقق ساخت. بنابراین پیوند و در هم تنیدگی حقوق اداری و متد جرم‌شناسی در ابتدای راه مطرح می‌شود اما به همین اندازه نیز نباید اکتفاء کرد. زیرا استفاده از متدهای پیش‌گیری از وقوع جرم از طرفی با چالش‌های جدی حقوق بشری روبروست و از سوی دیگر بعد اقتصادی موضوع به رفتارهای سازمانی مرتبط می‌گردد.

^۱ Rybalchenko

^۲ Akimova

^۳ Achim

^۴ Gould

^۵ Criminalization

در اینجاست که توسل به نظریه حکمرانی مطلوب که ریشه در نظریات و عقاید لیبرال دموکرات‌های قرن حاضر دارد و مراحل طرح و تکامل آن در این مکتب و در این گونه دولت‌ها پشت سر گذاشته شده است جلوه می‌نماید. حکمرانی خوب در دو بعد عمده حقوق بشری و اقتصادی که خود این دو نیز حوزه‌های به هم پیوسته و مرتبط با یکدیگر می‌باشند به صورت جدی توسط بانک جهانی در سال ۱۹۹۸ میلادی مطرح گردید (شریف‌زاده و قلی‌پور، ۱۳۸۳: ۹۷).

امروزه فساد موجود در حکومت‌ها به شکل‌های متعددی رخ می‌نماید؛ فساد رهبران، فساد اداری، پول شویی، رشوه، پارتی بازی، اختلاس در بودجه و نادیده گرفتن قوانین و مقررات از جمله فسادهای رایج در تمامی حکومت‌هاست. اما مهم‌ترین نوع فساد، فساد اداری است که به خاطر نبود ساختارهای شفاف و روشن در ساختار داخلی نظام‌ها شکل می‌گیرد. در محیط‌های اداری غیرشفاف و مبهم، امکان وجود کجروی‌های اداری افزایش یافته و انجام رفتارهای فسادآلود تسهیل می‌شود (بایکو و سلوویوا^۱، ۲۰۱۹). بنابراین به جرأت می‌توان ادعا کرد که موثرترین و کارآمدترین شیوه‌های مبارزه با فساد اداری خارج شدن از فضای تاریک خانه‌ای، شفاف سازی و روشن ساختن محیط و ساختار اداری است. در این میان متدهای پیشگیری از فساد اداری با توسل به نظریه حکمرانی مطلوب از این حیث که از سویی تا جای ممکن از نقض حقوق شهروندی جلوگیری می‌شود و از سوی دیگر توسعه اقتصادی در جامعه به وسیله پیشگیری از فساد اداری محقق می‌گردد پراهمیت و حیاتی محسوب می‌شود (کایدن^۲، ۲۰۱۹).

حکمرانی مطلوب از طریق ایجاد ساختارهای انگیزشی گوناگون و مناسب می‌تواند عنصر عدم اطمینان را به نوعی در اقتصاد کشورها کاهش داده و از این رو با افزایش کارایی به رشد اقتصادی بالاتر کمک نماید. بنابراین استفاده از مؤلفه‌های پیشگیرانه بخصوص در تدوین قوانین و راهکارهای مقابله با فساد اداری در کنار ساختارهای حکمرانی مطلوب در یک کشور می‌تواند روند رشد یک کشور را به میزان قابل توجهی افزایش دهد (ادینک^۳، ۲۰۱۹).

از طرفی دیگر سرمایه‌ی اجتماعی^۴ نوعی دارایی است که از مجموعه‌ی دیونی که افراد در مقابل یکدیگر دارند تشکیل می‌گردد این دارایی حصول نتایجی را میسر می‌سازد که در صورت فقدان چنین سرمایه‌ای غیرممکن می‌بود (مورینگانی^۵ و همکاران، ۲۰۲۱). با این توصیف به نظر نگارنده

^۱ Boiko & Soloviova

^۲ Caiden

^۳ Addink

^۴ Social capital

^۵ Muringani

واضح است که دولت‌ها دیگر همانند گذشته و به تنهایی قادر به اداره‌ی امور خود نبوده و نیازمند بهره‌گیری از توان و ظرفیت سایر بخش‌ها می‌باشند. بدین منظور توجه به سرمایه اجتماعی در هر جامعه از اهمیت اساسی برخوردار است؛ چرا که بدون در نظر گرفتن نقش تعیین کننده‌ی وحدت و یکپارچگی و یکدلی اعضای اجتماع امکان کسب نتیجه‌ی دلخواه کمی بعید و دور از دسترس خواهد بود که این مهم در مدل حکمرانی خوب ظرفیت تحقق دارد (آلدریخ و میر^۱، ۲۰۱۵). نتایج پژوهش‌های زیادی مؤید این هستند که سرمایه اجتماعی می‌تواند به کاهش جرایم مختلف و فساد منجر شود (واچس^۲ و همکاران، ۲۰۱۹؛ سلینگرلند^۳، ۲۰۲۱؛ باکورا^۴، ۲۰۱۵). بر اساس مطالب ذکر شده هدف اصلی این پژوهش این است که شاخص‌های حکمرانی مطلوب و سرمایه اجتماعی چه تأثیراتی بر روی جرایم دولت به خصوص فساد دارد.

پیشینه پژوهش

قاسمی (۱۳۹۵) در کتابی تحت عنوان "اصول حکمرانی مطلوب: حاکمیت قانون، شفافیت، پاسخگویی رهیافت‌های قرآنی و دیدگاه حقوقی" سه اصل مهم حکمرانی (حاکمیت قانون، مسئولیت و پاسخگویی و نیز شفافیت) را در ذیل دیدگاه قرآنی و حقوق عمومی به صورت تطبیقی و تحلیلی مورد بررسی قرار داده است، از این‌رو نویسنده در بعد حقوقی جهت تبیین و تشریح اصول مختلف حقوقی به بررسی اسناد بین المللی، قوانین کشورها و بویژه قانون اساسی مراجعه نموده است و سپس در بیان دیدگاه قرآنی با مراجعه به تفاسیری که رویکرد اجتماعی تربیتی داشته و استخراج و تحلیل دیدگاه مفسران و نیز روایات معصومین علیهم السلام این پژوهش را تکمیل نموده است. عامری (۱۴۰۱) در کتابی تحت عنوان "حکمرانی مطلوب در نظام حقوق مالیاتی ایران" به بیان مسائل مالیاتی مهم پرداخته است که در عمل با آن برخورد داشته است، بیان این کتاب در این پژوهش به دلیل آن است که فساد در مؤلفه‌های مالیاتی نیز بسیار رخ می‌دهد و می‌توان آن را جز جرائمی دانست که به واسطه مؤلفه‌های پیشگیرانه قابل اصلاح می‌باشد. محمودیان (۱۳۹۵) در کتاب مبانی حقوقی فساد، بیان می‌دارد. صرف نظر از شکل‌های متعدد فساد در در جوامع مختلف، و میزان حساسیت و انزجار عامه مردم به هر یک از آن‌ها، فساد بر اساس

^۱ Aldrich & Meyer

^۲ Wachs

^۳ Slingerland

^۴ Baquero

کانونی که در آن شکل می‌گیرد، انواع مختلفی دارد که در یک دسته بندی کلی فساد به دو نوع سیاسی و اداری شکل می‌گیرد.

فرخ سرشت (۱۳۹۳) در پژوهشی تحت عنوان بررسی مسئله فساد اداری و عوامل موثر بر کاهش آن به بررسی موردی که توسط یکی از محققان در ایران صورت پذیرفته پرداخته است. ناکارآمدی دستگاه‌های نظارتی، عدم ایفای نقش مناسب نهادهای مدنی در نظارت بر عملکرد نظام اداری، نبود نظام ارزیابی عملکرد، نبود نظام کنترل مدیریت، نارسا بودن شیوه‌ها و روش‌های اداری، قدیمی بودن آن‌ها، مبهم و ناقص بودن قوانین و مقررات، و همچنین جامع نبودن آن‌ها، ناکارآمدی ساختارهای اداری و انحصارات دولتی همراه با ضعف تدبیرها؛ زمینه بوجود آمدن فساد در نظام اداری را به وجود آورده است.

خالقی مقدم (۱۳۸۹) در کتاب مبانی حقوقی فساد ناروا اشاره دارند که در یک محیط اداری، مدیر باید تا حد امکان تبعیضات و ظلم را از نظام اداری از بین ببرد، عدالت اداری را جایگزین فساد اداری کند. در روش اداری، باید رفق و عدم قساوت، مشورت و عدم خود رأیی، جلب رضایت کارکنان، مساوات و عدم اجحاف به کارکنان، الگوی یک مدیر اسلامی شود. در غیر این صورت سلامت نظام اداری به خطر خواهد افتاد. از مصادیق برقراری عدالت می‌توان به توزیع عادلانه امکانات و منابع، اجرای قوانین برای همگان، نظارت و ارزشیابی عادلانه، تشویق و تنبیه متناسب با عملکرد و عدم امتیاز دهی اشاره کرد.

روش تحقیق

در یک پژوهش علمی، برای پاسخ به پرسش‌های مطرح شده و نیز برای تأیید فرضیه‌های مطرح شده در تحقیق، روش‌های متعددی برگزیده می‌شود. این روش‌ها با توجه به موضوع پژوهش و همچنین مواردی که مطلوب نگارنده است، انتخاب می‌شوند. در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات مربوط به ادبیات و مبانی نظری، تدوین فرضیه‌ها و ارائه الگوی اولیه موضوع از روش توصیفی-تحلیلی استفاده خواهد شد. روش تحقیق توصیفی تحلیلی برعکس تحقیقات تاریخی در مورد زمان حال به بررسی می‌پردازد. روش تحقیق توصیفی تحلیلی به توصیف و تفسیر شرایط و روابط موجود می‌پردازد. در این نوع روش تحقیق، علاوه بر آنکه محقق به توصیف و تفسیر آنچه را که هست می‌پردازد به تحلیل داده‌ها نیز می‌پردازد. با توجه به اینکه پژوهش اساساً یک پرداخت تئوریک خواهد بود و داده‌های کمی مختص پژوهش‌های عملی و کاربردی یا پیمایشی و تجربی آزمایشگاهی در آن موضوعیت ندارند؛ لذا در تقسیم‌بندی انواع پژوهش‌های توصیفی کمی و کیفی،

پروژه‌ی پژوهشی را می‌بایست در دسته‌ی پژوهش‌های توصیفی کیفی دسته‌بندی کرد. فرعاً مختصات پژوهش‌های توصیفی تطبیقی نیز در مورد آن مصداق پیدا می‌کند.

مبانی و چارچوب نظری

معاملات دولتی

لیبود (۲۰۰۴) معتقد است معامله دولتی شامل تمامی فرآیندهای تحصیل کالا یا خدمات از شروع فرآیند، شامل تعیین و تشخیص نیازها تا اجرای قرارداد است. بانک جهانی (۱۹۹۵) نیز معتقد است که معاملات دولتی شامل تحصیل کالا یا خدمات توسط واحدهای دولتی با استفاده از وجوه عمومی می‌باشد. ادوتوی^۱ (۲۰۰۴) معتقد است معاملات دولتی مجموعه فرآیند عملکرد سازمان‌های دولتی در تأمین کالا و خدمات عمومی می‌باشد. از نظر آروسمیت (۲۰۰۵)، معامله دولتی در معنای وسیع شامل تمامی فرآیندهای قرارداد از تصمیم اداری تا خاتمه قرارداد را شامل می‌شود و معامله در مفهوم مضیق صرفاً اعطای قرارداد می‌باشد.

در هر کشوری، معاملات دولتی براساس نظام حقوقی آن کشور صورت می‌گیرد. در نظام حقوقی فرانسه معاملاتی که یک طرف آن دولت باشد، به قراردادهای اداری^۲ معروف هستند. در نظام حقوقی ایالات متحده آمریکا این نوع قراردادها، قراردادهای حکومتی^۳ خوانده می‌شوند. در پاره‌ای از نظام‌های حقوقی جهان از جمله استرالیا، هند و کشورهای اسکاندیناوی، عنوان قراردادهای عمومی^۴ بر توافقات مزبور گذاشته می‌شود. در مجموع منظور از این نوع معاملات، قراردادهایی است که از حوزه حقوق خصوصی خارج شده و مشمول قواعد و مقررات حقوق عمومی می‌شوند. در نظام حقوقی ایران عنوان خاصی برای معاملات در نظر گرفته نشده است. حقوقدانان ایرانی با تأسی از حقوق فرانسه، عموماً این نوع معاملات را قراردادهای اداری خوانده‌اند. با این حال حسب مورد از عنوان‌های «قراردادهای دولتی» و «پیمان‌های عمومی» نیز استفاده شده است (اعلایی‌فرد، ۱۳۸۴: ۵۶). می‌توان گفت معاملات دولتی، معاملاتی هستند که به وسیله مأمورین دولتی و به نمایندگی از طرف دولت یا

^۱ Adotévi

^۲ Administrative Contract

^۳ Government Contract

^۴ Public Contract

دستگاه دولتی از یک طرف با اشخاص حقیقی یا حقوقی خصوصی از طرف دیگر برای تأمین کالا و خدمات عمومی براساس فرآیندهای لازم صورت می‌گیرد.

فساد

فرآیند انجام معاملات دولتی می‌تواند منجر به بروز فساد گردد. فساد رفتار انحرافی در سوءاستفاده از یک وظیفه در سیاست، جامعه با اقتصاد به نفع یک شخص یا یک نهاد است. این سوءاستفاده از وظیفه در خود فرد یا ابتکار عمل دیگران برای دستیابی به مزیت برای خود یا یک شخص ثالث صورت می‌گیرد. در نتیجه، انتظار می‌رود یا در واقع به نظر می‌رسد فساد اداری به سیاست، جامعه یا اقتصاد آسیب یا ضرر می‌رساند. فساد با توافق افراد و مخفیانه رخ می‌دهد (ریل کولمان^۱، ۲۰۰۸: ۴۷۸). تعریف فساد در فرهنگ لغت آکسفورد عبارت است از انحراف از درستی به واسطه رشوه؛ و انحراف هر چیزی از خلوص اولیه خود. بانک جهانی، فساد را سوء استفاده از قدرت و مقام مأمور یا بدنه دولت برای منافع شخصی عنوان می‌کند (صادقی و همکاران، ۱۳۸۷: ۳). به گزارش سازمان شفافیت بین‌المللی (۱۹۹۷). در یک تعریف دیگر فساد عبارت است از خارج شدن چیزی از اعتدال کم یا زیاد فساد ضد اصلاح است؛ لذا مبارزه با فساد زدودن زنگار فساد از هر چیزی است. اصلاح یعنی به هنجار آوردن ناهنجاری‌ها و به سامان آوردن نابسامانی‌ها و برچیدن بساط فساد عبارت است از شرارتی که بر همه‌ی جوامع تا حدودی تأثیر می‌گذارد و جوامعی را که شکنندگی بیشتر دارند به شدت دچار خفقان کند فساد عمل یا تصمیمی است که موجب شود تا خارج از ضوابط قانونی تعداد افراد متأثر از نتایج منفی عمل یا تصمیم از تعداد افراد برخوردار از نتایج مثبت آن بیشتر باشد (ربیع، ۱۳۹۳).

فساد اداری

فساد اداری و سازمانی در تمامی جوامع در انواع و اشکال گوناگون به عنوان؛ یک عنوان عام مجرمانه وجود داشته است. در حقیقت آنچه که امروزه تحت عناوینی مانند رشاء و ارتشاء، پولشویی و... در انواع سازمان‌های کوچک و کلان اداری در حال وقوع است در گذشته نیز از سابقه تاریخی برخوردار بوده است (ترانکو^۲ و همکاران، ۲۰۱۸). اما می‌توان شکل رایج از فساد اداری را در قالب رشاء و ارتشاء دید. اگر به گذشته بنگریم می‌بینیم هر کجایی که نظام حکومتی وجود دارد رد پای رشوه را

^۱ Rabl & Kuhlmann

^۲ Tronko

نیز خواهیم دید، زیرا همیشه تعدادی از افراد سودجو برای رسیدن به مقاصدی که بر خلاف مسیر قانون و حکومت است با تطمیع مقام مسئول به هدفشان می‌رسند و یا خود مقام مسئول برای اجرای حکم خلاف قانون از فرد مراجعه کننده رشوه طلب می‌کند و با توجه به این که حکومت و قانون دو امر جدا و مستقل از یکدیگر نیستند چنانچه کسی بخواهد به هدفی که رسیدن به آن منع قانونی دارد برسد باید ابتدا از قانون صرف نظر کند، در نتیجه با توسل به رشوه دادن و تطمیع افراد ناصالح به اهداف غیر قانونی می‌رسد که قطعاً حق مظلوم یا مظلومانی در این مسیر پایمال می‌شود (کرایلوا^۱، ۲۰۱۸).

یکی از عوامل زمینه ساز بروز فساد فقر اقتصادی است که در نگاه نخست خود ناشی از بیکاری و یا درآمد ناکافی است؛ لیکن باین حال در دنیای امروز موارد و شواهد متعددی وجود دارد که وجود شرایط مطلوب اجتماعی و درآمد مکفی نیز منجر به ایجاد فساد گردیده است. در این وضعیت آنچه مسلم است ضعف فرهنگی این قشر در قالب عدم توجه به حقوق و تکالیف خود و نهایتاً قانون‌گریزی افراد مسبب پیدایش فساد می‌گردد اختلاف نظرها در خصوص مفهوم و زمان پیدایش فساد دیرین و پایان ناپذیر است این اختلاف برداشت‌ها در قوانین کشورها و در اسناد بین‌المللی نیز متجلی شده شاید بتوان گفت عدم ارائه‌ی تعریفی واحد از فساد در اسناد بین‌المللی به منظور جلوگیری از بروز اختلاف نظرها بوده تا بتوان در سطح بین‌المللی به توافقی نسبی دست یافت. برخی معتقدند فساد از ابتدای خلقت همزاد و قرین آدمی بوده است (کی‌نیا، ۱۳۹۲: ۷۹).

در نظام‌های مردم‌سالار که رهبران سیاسی آن بر اساس انتخابات مردمی گزینش می‌شوند و همه باید پاسخگو و مسئولیت‌پذیر باشند میزان فساد پذیری کمتر است و در صورت بروز فساد به دلیل شفافیت عملکردها موارد خیلی زود فاش خواهد شد بنابراین در این کشورها ریسک ارتکاب فساد بالاست. در جوامعی که دستگاه قضایی و نظارتی با متخلفان از طریق تدوین قوانین و مقررات شفاف و ساده برخورد می‌کند یا از طریق فعالیت‌های حسابرسی و بازرسی و همچنین اعمال نظارت فعالیت کارکنان دولت زمینه ارتکاب به فساد را به حداقل می‌رساند میزان فساد پذیری به مراتب کمتر است. البته آمار بالای فساد در کشورهای جهان عقب مانده و کمتر توسعه‌یافته نباید ما را از این واقعیت غافل کند که منشأ بخش اعظم فعالیت‌های فسادآلود و رشوه‌ای که در تجارت بین‌المللی دست‌به‌دست می‌شود در کشورهای صنعتی توسعه‌یافته قرار دارد که اکنون بیش از دیگر کشورهای جهان ندای مبارزه با مفاسد را سر داده‌اند (فاتحی، ۱۳۸۴: ۷۰). مرتکبان فساد معمولاً از پایگاه اجتماعی بالایی برخوردار بوده و به اصطلاح جزء مجرمین یقه سفید می‌باشند. مرتبط بودن آن‌ها

^۱ Krylova

به منابع قدرت اطلاعات و ثروت و به علاوه بهره‌مندی آنان از هوش بالا احتمال ردیابی و کشف جرم را به شدت کاهش می‌دهد و چه بسا ارتباطات آن‌ها رسیدگی کیفری را دچار اختلال نماید (جرج پیکا، ۱۳۹۹: ۱۳).

در فسادهای اداری می‌توان به دامنه گسترده‌ای از جرائم اشاره نمود که هر کدام از آن‌ها می‌تواند به تنهایی یک حکومت و یا یک دولت را با مشکلات فراوانی روبه‌رو نماید، از طرف دیگر بیان تمامی این موارد در این پژوهش تنها باعث کلی‌گویی می‌شود به عمین دلیل در این بخش تنها به بیان برخی از این جرائم به صورت عنوانی می‌پردازیم. از جمله این اقدامات که منجر به فساد اداری می‌شوند می‌توان به: ۱- رشوه، ۲- کلاهبرداری، ۳- اخاذی، ۴- اختلاس، ۵- پارتی‌بازی، ۶- تبعیض، ۷- تخصیص دارایی‌ها و اموال عمومی برای استفاده شخصی و ۸- نفع جزیی اشاره نمود (میمنت، ۲۰۰۰: ۳۵).

مبانی پیشگیری از فساد اداری

مبانی اخلاقی

روابط بین اخلاق و حقوق همواره از مفصل‌ترین و جذاب‌ترین و در عین حال بحث‌انگیزترین مباحث فلسفه حقوق است. واژه ضرر در مفهومی که در حقوق کیفری بتوان از آن بهره برد یا در معنای ایراد صدمه به منافع شخص آمده است یا زوال منافع. در این بین باید دید که آیا می‌توان با بهره‌گیری از مفهوم ضرر در حقوق کیفری علت حمایت قانونگذار از حقوق مالکیت صنعتی را ضرر دانست؟ البته باید گفت که مبنای آنچه ضرر را در حقوق کیفری منع می‌کند و حتی راضی می‌شود تا برای اینکه بر کسی ضرر وارد نگردد، کیفر پیش‌بینی کند اخلاق است و گرنه عدم ایراد ضرر به شخص دیگر خود یک گزاره مستقل نیست، بلکه به عنوان گزاره‌ای است که اخلاق شدیداً بر آن تاکید ورزیده است. این است که در حقوق کیفری نه تنها اخلاق به منزله‌ی یکی از مبانی اصلی جرم‌انگاری تلقی می‌شود، بلکه باید دانست که یکی از اهداف اصلی حقوق کیفری، حفظ ارزشهای اخلاقی است (ابوبی، ۱۳۹۰: ۶۰).

مبانی حقوقی

^۱ Nepotism

^۲ Cronyism

^۳ Myint

پیشگیری از فساد اداری از جهت مبانی حقوقی همچنین مورد بحث می‌باشد، هر چند که نمی‌توان میان مبانی حقوقی و اخلاقی نیز به صورت کامل قائل به تفکیک شد و این دو مرزهای مشترکی نیز با یکدیگر دارند اما به هر حال از حیث تقسیم بندی پذیرفته شده در باب روش‌های علمی و آکادمیک نیز مبانی حقوقی به طور کاملاً مستقل مورد بررسی قرار می‌گیرند. ضمانت اجراهای قانونی همگی در معنای عام خود وجهی پیشگیرانه دارند. در حقیقت برخی ماهیتاً برای اجرای قوانین به خصوص قوانین کیفری قائل به ضمانت اجراء پیشگیرانه می‌باشند. تعیین مجازات و ضمانت اجرای آن از جنبه کیفری عاملی بازدارنده، مهم و قوی در ارتکاب جرم به حساب می‌آید. و از این روست که گفته‌اند قوانین می‌تواند مبنای پیشگیرانه داشته باشند. این نوع ضمانت اجراءها در حقوق کیفری و حقوق اداری در دو وجه خود پیشگیرانه تلقی می‌شوند. در سطح داخلی تصویب قوانین و عهدنامه‌های بین المللی و در سطح داخلی تصویب قوانین توسط قانون‌گذار از این حیث مورد بحث می‌باشند (رحیمی‌نژاد، ۱۳۹۲: ۲۲۹).

مبارزه با فساد اداری

در خصوص مبارزه با فساد اداری و جرائم مرتبط با معاملات دولتی می‌توان به منابع داخلی و بین‌المللی گوناگونی اشاره نموده که به تفکیک در ادامه مورد بررسی قرار می‌گیرد.

اسناد جهانی

مبارزه علیه فساد، که هنگامی در حوزه‌ی عمل دولت هر کشور بود، اکنون وظیفه‌ی جامعه‌ی بین الملل است، که با تلاش مشترک به تکمیل اقدامات یکدیگر بپردازند. نویسندگان به طیف گسترده‌ای از توافقات چند جانبه و بین المللی اشاره می‌کنند که تشکیل یک شبکه‌ی ضد فساد جهانی را داده‌اند. آقای جان براندولینو رییس برنامه‌های ضد جرم و تبهکاری است و آقای دیوید لونا رییس ابتکارات ضد فساد و حکومت اداره‌ی امور مواد مخدر بین الملل و اجراییات قانونی وزارت امور خارجه‌ی آمریکا می‌باشد (شریف شاهی، ۱۳۹۳: ۷۸). توافقات بین المللی ضد فساد، دارای نقشی بسیار مؤثر در مسیر محکوم کردن فساد در سطح جهانی دارد. این توافقات دولت‌های عضو را ملزم به اقداماتی خاص کرده و همکاری‌های بین المللی و کمک‌های فنی را تسهیل می‌کنند. اجلاسیه رسمی سازمان ملل متحد علیه فساد خود نقطه‌ی عطفی در راه توسعه‌ی توافقات بین المللی در همین مورد است. این اجلاسیه از موضوعات طرح شده در اجلاس‌های منطقه‌ای و جهانی پیشین استفاده کرده و یک سلسله مسئولیت‌های جامع پدید آورده است. این اولین توافق بین‌المللی است

که بیشتر از ۴۰ هیئت، و تا به امروز بیش از ۸۰ هیئت را جلب نموده، و به احتمال زیاد نخستین سند قابل اجرای بین المللی خواهد بود که منحصرًا به مسئله‌ی فساد می‌پردازد. اصول آزمایش شده برای مقابله با فساد، همچنین شامل اهمیت همکاری‌های بین المللی نیز هست، زیرا اصول جهانی که از سوی سایر کشورها یا مناطقی با طرز فکر مشابه اتخاذ شده‌اند، امری مقدس تلقی می‌شوند (منتی‌نژاد، ۱۳۸۸: ۲۷).

حکمرانی خوب

برنامه‌ی اسکان بشر سازمان ملل متحد که مأموریت آن ترویج توسعه‌ی اسکان پایدار بشری به صورت گروهی و در سازگاری با محیط‌زیست و دستیابی به سرپناه مناسب برای همگان می‌باشد حکمرانی را بدین صورت تعریف می‌کند: حکمرانی مجموعه‌ای از اقدامات فردی و نهادی عمومی و خصوصی برای برنامه‌ریزی و اداره‌ی مشترک امور است و فرآیند مستمری از ایجاد تفاهم میان منافع متفاوت و متضاد است که در قالب اقدامات مشارکتی و سازگار حرکت می‌کند و شامل نهادهای رسمی و ترتیبات غیررسمی و سرمایه‌ی اجتماعی شهروندان است (عبدی، ۱۳۹۸: ۷۶).

از دیدگاهی دیگر و بر اساس سند برنامه‌ی توسعه‌ی سازمان ملل متحد حکمرانی عبارت است از مدیریت امور عمومی مطابق اصل حاکمیت قانون دستگاه قضایی کارآمد و عادلانه و مشارکت گسترده مردم در فرآیند حکومت‌داری در این راستا پنج اولویت اساسی برنامه‌ی توسعه‌ی سازمان ملل متحد عبارت است از کمک به کشورها در زمینه‌ی دستیابی به اهداف و آرمان‌های توسعه‌ی هزاره و کاهش فقر انسانی توسعه و تحکیم حکمرانی خوب و حقوق بشر حفظ پایدار محیط‌زیست و استفاده‌ی بهینه از منابع انرژی برای توسعه‌ی پایدار تقویت ظرفیت‌های ملی در پیشگیری از بحران‌ها و بلایا و بازسازی و پیشگیری از گسترش آیدز به عنوان چالشی در مقابل توسعه این برنامه حکمرانی را اعمال قدرت اقتصادی سیاسی و اداری برای مدیریت امور عمومی یک کشور در تمام سطوح دانسته و آن را تنها محدود به بخش‌های دولتی نمی‌کند. بعد اداری نیز در واقع همان نظام اجرای خط‌مشی‌هاست هدف برنامه‌ی توسعه‌ی سازمان ملل متحد از تعریف و تعیین ویژگی‌های حکمرانی این بوده که مردم در جامعه‌ای زندگی کنند که حکومت خوب داشته باشند (کاتوزیان، ۱۳۹۷: ۷۴).

از منظر دیگر حکمرانی در بردارنده‌ی فرآیند انتخاب بازنگاری و جایگزینی دولت‌هاست. همچنین توانایی تدوین و اجرای سیاست‌های صحیح و حرمت‌گذاری شهروندان و حکومت به نهادهایی است که تعاملات اقتصادی و اجتماعی میان این دو را میسر می‌سازند تعاریف متعددی در باب حکمرانی خوب از جنبه‌های گوناگون مطرح شده که به برخی از آن‌ها در ادامه اشاره می‌گردد؛ از جمله حکمرانی خوب یعنی داشتن دولتی توانمند که به وظایف حاکمیتی خود به خوبی عمل کرده باعث

تشویق سرمایه‌گذاری در فعالیتهای تولیدی و ممانعت از فعالیتهای ضد تولیدی مانند رانت جویی فساد و... می‌شود (عبد الفتاح، ۱۳۸۱: ۱۴۱). در تعریف دیگری از حکمرانی خوب تمرکز اصلی بر شیوهی عمل بازیگران رسمی و غیررسمی است که بر فرآیند تصمیم‌گیری و اجرای آن دخالت دارند. البته تعاریف بیشتری نیز در این ارتباط طرح گردیده که با عنایت به اشتراک در معنا و مفهوم با مطالب ذکر شده و به منظور جلوگیری از اطلاعاتی کلام از بیان آن خودداری می‌گردد (بچر، ۱۳۸۶: ۴۴).

شاخص‌های حکمرانی خوب

حکمرانی مطلوب با مشخصه‌هایی که ذکر شد در سطح ملی و جهانی می‌تواند فرآیند توسعه را طوری سامان دهد که نهایتاً به حذف فقر بیانجامد. همچنین حکمرانی خوب نسبت نزدیکی با مردم‌سالاری و فرآیندهای دموکراتیک دارد در این شیوهی حکومتی اصل تفکیک قوا به عنوان یک اصل سازمانی در خدمت حقوق بشر و آزادی‌ها بوده و با توزیع و سرشکن نمودن اصولی منطقی و متناسب اقتدار سیاسی نظام پاسخ‌گویی و نظارت متقابلی را ایجاد می‌نماید؛ که حاصل آن حکومت پاسخ‌گو شفاف و قانونمند است. بدین لحاظ حکمرانی خوب پیوند وثیقی با نوع ساختار حکومت دارد و ساختارهای دموکراتیک از شرایط پیشینی حکمرانی خوب است (فرج پور، ۱۳۹۳: ۸۶).

۱- پاسخ‌گویی و حق اظهار نظر^۱:

مقصود از این شاخص میزان مشارکت شهروندان در امور مختلف به ویژه انتخاب دولت و نظام سیاسی است. این شاخص همچنین بیانگر میزان پاسخ‌گویی مسئولان به مردم افکار عمومی) در قبال عدم ایفای تعهدات آزادی بیان احزاب و تشکلهای و اجتماعات و نیز آزادی مطبوعات و رسانه‌های جمعی و مستقل است که بالا بودن میزان آزادی در هر یک نشان دهندهی وضعیت بهتری از حکمرانی خوب است.

۲- ثبات سیاسی و نبود خشونت^۲:

این شاخص بیانگر آن است که چه میزان احتمال دارد یک حکومت و نظام سیاسی از راه‌های غیرقانونی یا به وسیلهی ابزارهای خشونت‌آمیز در معرض بی‌ثباتی و سرنوشتی و براندازی باشد. در اینجا عواملی همچون تروریسم در اشکال مختلف و خشونت‌های سیاسی نظیر ترور اعتصاب شورش جنگ داخلی مداخله نظامی و... مدنظر هستند.

^۱ Voice and Accountability

^۲ Political Stability and Absence of Violence

۳- اثربخشی دولت^۱:

در بررسی این شاخص کیفیت خدمات عمومی تأمین امنیت و شهروندی رفاه اجتماعی) و میزان استقلال آن‌ها از فشارهای سیاسی مدنظر است. به علاوه این‌که در چارچوب این شاخص کیفیت تدوین و اجرای خط‌مشی‌های عمومی و دولتی (فارغ از جنجال‌ها و خط و ربط‌های سیاسی) و نقش حمایتی دولت در قبال شهروندان و میزان تعهدی که در برابر پیاده‌سازی سیاست‌ها دارد در کانون ارزیابی قرار می‌گیرد.

۴- کیفیت تنظیم‌کنندگی^۲:

مقصود از این شاخص توانمندی دولت در تدوین و اجرای سیاست‌ها و مقررات و نظاماتی است که سبب گسترش نفوذ و دامنه‌ی فعالیت‌های بخش خصوصی و مشارکت جامعه مدنی می‌شود. حذف موانعی از قبیل مقررات اضافه و دست و پاگیر و همچنین رفع ابهامات موجود در قوانین در قالب این شاخص مطرح می‌باشد

۵- حاکمیت قانون^۳:

تحقیق درباره‌ی این موضوع که قوانین تا چه میزان در یک جامعه واقعی هستند می‌توان به اجرای آن‌ها اطمینان داشت از طریق این شاخص ارزیابی می‌شود در این شاخص به ویژه کیفیت اجرای قراردادهای منعقد شده عملکرد پلیس و محاکم قضایی استقلال قضایی و عدم تأثیرپذیری از صاحبان نفوذ و نیز میزان احتمال وقوع جرم و خشونت در یک جامعه مدنظر است.

۶- مهار فساد^۴:

آنچه در این شاخص مدنظر قرار می‌گیرد این است که قدرت عمومی و دولتی تا چه اندازه مورد سوء استفاده و در خدمت تحقق منافع شخصی و خصوصی قرار می‌گیرد. این شاخص هم فسادهای جزئی و کوچک و هم فسادهای کلان و بزرگ را شامل می‌شود حکمرانی خوب به عنوان فرصتی برای امنیت اقتصادی بهبود محیط کسب و کار و جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی از طریق شش شاخص حق اظهار نظر و پاسخگویی ثبات سیاسی اثربخشی دولت کیفیت قوانین و مقررات حاکمیت قانون و کنترل فساد توسط نهادهای بین‌المللی نظیر بانک جهانی بررسی می‌شود و وضعیت هر کشور و هر دولت و نمره و رتبه و جایگاه آن در بین کشورهای جهان همه‌ساله اعلام می‌شود. در

^۱ Government Effectiveness

^۲ Regulatory Quality

^۳ Rule of Law

^۴ Control of Corruption

سوی دیگر و از دیدگاه بانک جهانی حکمرانی بد با عناوینی نظیر شخصی نمودن قدرت فقدان حقوق بشر فساد نهادینه شده دولت غیر پاسخگو و غیر منتخب مترادف است (دادخدایی، ۱۳۹۰: ۶۹). در پرتو نظریه پردازی‌های معطوف به حقوق شهروندی دولت به جای حکومت بر مردم باید حکمرانی برای مردم داشته باشد که بر جنس مطلوب (خوب) آن با شاخص‌های سنجش پذیر موسوم به حکمرانی مطلوب اجماع بین‌المللی وجود دارد (لطیفیان، ۱۳۹۶: ۷۶).

در مجموع می‌توان گفت حکمرانی خوب از جمله مباحث نوینی است که در طول دو دهه اخیر توجه محافل علمی و بین‌المللی جهان را به خود معطوف نموده است. محققان در حوزه حکمرانی خوب با رویکردها، ابعاد و اهداف گوناگون به شرح و تبیین این اصطلاح جدید پرداخته‌اند. مفهوم حکمرانی خوب اصولاً در منشور سازمان ملل و حقوق بین‌الملل ایجاد شده و ریشه در سایه حمایت سازمان ملل متحد دارد. در این بین به صورتورت دقیق مشخص نیست که برای اولین بار واژه حکمرانی مطلوب توسط چه شخص یا نهادی به کار برده شده. اما برخی اسناد گوناگون بین‌المللی موید تصریح مشخص یا ضمنی به مقوله حکمرانی مطلوب می‌باشند (کی‌نیا، ۱۳۹۲: ۱۵). برای مثال اعلامیه اجلاس جهانی برای توسعه اجتماعی ۱۹۹۵ سازمان ملل متحد اعلام داشت که: «دموکراسی، حکمرانی و مدیریت شفاف و پاسخگو در تمام بخش‌های جامعه، بنیان حیاتی و ناگزیر برای واقعیت بخشیدن به توسعه پایدار اجتماعی و مردمی است.» حکمرانی خوب همچنین شرط اساسی دستیابی به اهداف توسعه هزاره است. این اهداف هشت گانه برای دستیابی به توسعه و کاهش فقر که امید است تا سال ۲۰۱۵ میلادی تحقق یابد در دستور کار سازمان ملل متحد و نهادهای وابسته به آن قرار گرفته‌اند. حکمرانی خوب و توسعه پایدار تفکیک ناپذیرند. این درسی است که ما از تمام کوشش‌ها و تجربیات خود در آفریقا، آسیا و آمریکای لاتین گرفته‌ایم. بدون حکمرانی خوب یعنی بدون حاکمیت قانون، مدیریت قابل پیش‌بینی، قدرت مشروع و مقررات گذاری قابل انعطاف، تخصیص بودجه و هزینه و دریافت کمک‌های مالی با هر مبلغی نخواهد توانست ما را در مسیر رفاه و بهروزی قرار دهد (حسینی، ۱۴۰۰: ۱۵۰).

سرمایه اجتماعی

مشارکت شهروندی

پیشگیری از جرم استفاده از راهبردهایی است که بر مبنای ایجاد همکاری و مشارکت بین مؤسسات دولتی و وزارتخانه‌ها، سازمان‌های عمومی و غیر دولتی، بخش بازرگانی و جامعه مدنی است. مشارکت البته چنانچه گفته شده است بیشتر روشی است که برای کشف جرم در همکاری با پلیس حاصل

می‌شود. برای مثال عنوان شده است: «پیشگیری از جرم مستلزم جمع‌آوری اطلاعات دقیق کسب شده در مراحل مختلف این فرآیند است. به ویژه پلیس می‌تواند دسترسی به اطلاعات آماری در مورد جرم و گرایش‌های مجرمانه را برای اعضای محلی دخیل در آسیب‌شناسی علل جرم ارائه دهد. این کمک بسیاری به ایجاد تصویری پر قدرت از منطقه کرده و تجزیه و تحلیل و تصمیم‌گیری را اصلاح و به هدف‌گیری منابع جرم کمک می‌کند.» (پیتر لانگست، ۱۳۸۷: ۱۲۸).

از جدیدترین جلوه‌های مشارکت مردمی در دهه‌های اخیر، حضور و مداخله مردم در کنترل جرم است که از آن به عنوان سیاست جنایی مشارکتی یاد می‌شود پیشنهاد سیاست جنایی مشارکتی یا سیاست جنایی توأم با شرکت وسیع جامعه به معنای در نظر گرفتن آثار ضرورت حیاتی ایجاد اهرمهای تقویتی دیگر به غیر از پلیس یا قوه قضائیه به منظور اعتبار بخشیدن بیشتر به یک طرح سیاست جنایی است که به کمک قوه مجریه و قوه قضائیه تهیه و تدوین می‌گردد. پی بردن به اهمیت این موضوع و توجیه آن در عمل باید به شرکت دادن مردم در سیاست جنایی با کلیه تغییراتی که این کار به دنبال می‌آورد بیانجامد، نه از این لحاظ که از نظر عقیدتی طرفدار حضور و مداخله کمتر دولت هستیم، بلکه به خاطر واقع‌گرایی است، زیرا مشارکت عامه مردم در سیاست جنایی به کارآیی آن را بالا برده و به علاوه این واقع‌گرایی ما را در جهت مردمی کردن زندگی محلی نیز سوق می‌دهد (شهری، ۱۳۹۸: ۲۸۹).

شفاف سازی اداری و سازمانی

شفاف سازی به آگاهی یافتن و دستیابی عموم شهروندان به اطلاعات مورد نیازشان گفته می‌شود. در واقع در یک حکمرانی خوب هر شهروندی می‌تواند به سادگی از اطلاعات اقتصادی، مالی، تجاری و حتی سیاسی به صورت دقیق، شفاف و به موقع کسب اطلاع کند. شفاف سازی جریان آزاد اطلاعات را در یک کشور سازمان‌بخشیده و روند دموکراتیکی در جامعه ایجاد می‌کند. در یک سیستم باز سیاسی، مردم سالاری، دسترسی مستقیم به اطلاعات و نهادهای مربوط با آن را میسر می‌سازد. همچنین، عدم شفافیت دولت‌ها نه تنها ظلم به مردم است، بلکه می‌تواند یکی از علل پیشرفت فساد و گسترش آن در ساختار حکومتی باشد. بانک جهانی در گزارش سال ۱۹۹۲ میلادی خود در خصوص «توسعه و حکمرانی» چهار عنصر عمده حکمرانی مطلوب را برشمرده است و شفافیت و اطلاعات را یکی از این عناصر به حساب آورده و آن را برای ایجاد بازار اقتصادی رقابتی، امری ضروری تلقی نموده است (ماندل، ۱۳۹۹: ۸۷).

تقویت اعتماد عمومی

اعتماد عبارت است از یکسری عقاید در مورد طرف دیگر که در آن اعتماد شونده، باعث می‌شود اعتماد کننده فرض نماید که اقدامات اعتماد شونده عواقب مثبتی برای خود اعتماد کننده خواهد داشت. تحقیقات نشان می‌دهد در جایی که روابط مبتنی بر اعتماد در سطح بالایی وجود دارد افراد تمایل زیادی برای تبادل اجتماعی و تعامل روابط همکارانه دارند (مافی و قاسمی، ۱۳۹۹: ۱۹۰). در موضوع مورد بحث اعتماد عمومی، اعتقاد، تلقی و برداشت عمومی جامعه از سیاستمداران و زمامداران است که موجب می‌شود طرف اعتماد کننده یعنی مردم و مخاطبین فرض نمایند که اقدامات اعتماد شونده یعنی زمامداران و سازمان‌های دولتی عواقب مثبتی برای آنان خواهد داشت. در این صورت این اعتماد عمومی بخشی از سرمایه اجتماعی در سطح سازمانی و ملی می‌باشد که به پیشبرد امور و تحقق اهداف مورد نظر طرفین کمک می‌کند. وقتی سخن از اعتماد عمومی به میان می‌آید به این معناست که اکثر مردم انتظار دارند که مقامات و کارکنان سازمان‌های دولتی با اقدامات خود در تعامل با اکثریت افراد به انتظارات آن‌ها به خوبی پاسخ دهند. اما در این تعامل نوعی عدم شناخت و اطمینان از نحوه انجام امور در سازمان‌های دولتی وجود دارد. به عبارت دیگر اعتماد عمومی به معنای میزان رضایت انتظار عموم برای دریافت پاسخ مثبت از طرف متولیان امور عمومی به خواسته‌هایشان می‌باشد که اعتماد عمومی شهروندان را به نهادها و سازمان‌هایی که نمایندگان آن‌ها می‌باشند پیوند می‌دهد و از این رو راه مشروعیت و اثربخشی دولت دموکراتیک را افزایش می‌دهد؛ همچنین باید بر این نکته تأکید شود که تنها سطح متوسطی از اعتماد کاربردی و سازنده است، به این معنا که اعتماد احساسی و افراطی مردم نسبت به دولت و مدیران دولتی مانع نقد و اصلاح عملکرد آن‌ها می‌شود و کاهش اعتماد عمومی نیز مشروعیت مدیریت دولتی و نظام سیاسی را زیر سوال خواهد برد (خانباشی و زاهدی، الوانی، ۱۳۹۰: ۳۲ - ۳۳).

پاسخگو کردن مقامات دولتی از طریق سازو کارهای دولتی

پاسخگویی دولتی به این معناست که کارکنان عالی رتبه دولت وظیفه دارند که درباره تصمیمات و اقداماتشان به شهروندان توضیح دهند. پاسخگویی دولت با استفاده از مکانیسم‌های مختلفی حاصل می‌شود؛ این مکانیسم‌ها به صورت سیاسی، قانونی و اجرایی و به منظور جلوگیری از فساد وضع شده‌اند و تضمین می‌کنند که کارکنان دولت همچنان پاسخگو و در دسترس مردم هستند. در صورت عدم وجود چنین مکانیسم‌هایی امکان رشد فساد کاملاً محیا می‌شود. نهادهای سیاسی حاکم در جوامع مردمسالار ناشی از اراده عام هستند و از سوی شهروندان موجودیت پیدا می‌کنند. صاحبان مناصب و مشاغل دولتی نیز به صورت مستقیم و غیر مستقیم از طرف مردم برگزیده می‌شوند.

بنابراین مقامات مختلف عمومی دارای هیچگونه قدرتی نیستند که متعلق به خود آنها باشد و هیچ گونه صلاحیتی ندارند، مگر اینکه نماینده دولت، یعنی شخصیت حقوقی تجریدی و در آخرین کلام، نماینده شهروندان به شمار می‌روند. در این میان قوانین و مقررات انتخاباتی در تعیین رفتار رأی دهندگان و تضمین حقوق ملت و برگزاری انتخابات آزاد و منصفانه از اهمیت زیادی برخوردار است. با عمومیت یافتن حق رأی به همگان در انتخابات به عنوان یکی از جلوه‌های سیاسی عصر حاضر بدل شده است. مروری بر ادبیات شکل گرفته مشارکت سیاسی نشانگر آن است که مهمترین جلوه مشارکت سیاسی در جهان امروزه شرکت در انتخابات می‌باشد. از همین رو اهمیت انتخابات باعث شده تا علم دانش مستقلی در این حوزه شکل بگیرد (ایوبی، ۱۳۹۰: ۲). اما بحث انتخابات متناسب با معیارهای جهانی یعنی انتخابات آزاد و منصفانه می‌تواند به عنوان یکی از مهمترین معیارهای دولت مردم سالار و از شاخص‌های اصلی تعیین آن به شمار رود.

جامعه مدنی و پاسخگویی

باید گفت جامعه مدنی مجموعه‌ای از ساختارها، سازه‌ها، قوانین و راهبردهای مدون است که بر مبنای اهدافی مغایر با بینش‌های سنتی و خرافی شکل گرفته است. در این جامعه انسان اگرچه موجودی ممتاز از کل هستی می‌باشد اما در ارتباط با دیگر اجزای جامعه تعریف می‌شود. انسان جامعه مدنی مسئولیت پذیر، صاحب نظر و پاسخگویی عمل است. به نظر هابر و لاک انسان جامعه مدنی حوزه‌ای آزاد بر محور فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی است که در حد فاصل شهروند و دولت واقع شده است. به عقیده ژان ژاک رسو جامعه مدنی نماد آزادی سیاسی است و قانونمندی‌های آن به منظور حفظ آزادیهای فردی در برابر حاکمیت دولت تعبیر شده است (قراگوزلو، ۱۳۸۰: ۲۸). هسته جامعه مدنی مرکب است از شبکه‌ای از انجمن‌ها که گفتمان‌های حل مشکل درباره مسائل مربوط به مصلحت عمومی را در درون چارچوبی از حوزه‌های سازمان یافته، نهادینه می‌کنند. در برابر جامعه مدنی دولت قرار می‌گیرد که نماینده جامعه سیاسی و از طریق قهر سازمان یافته دستگاه قضایی به اعمال سلطه مستقیم می‌پردازد (فالک^۱، ۲۰۱۸).

تحلیل گران مختلف در عرصه‌های سیاسی اعتقاد دارند افرادی که به خوبی در یک جامعه مدنی قوی مرکب از شبکه‌های فشرده‌ای از انجمن‌های فرعی داوطلبانه سازمان یافته باشند عنصر اعتماد را که برای مردم سالاری ضروری است توسعه می‌دهند احتمال کمی وجود دارد که این افراد تحت تأثیر امیال بد خود قرار گیرند. هر قدر جامعه مدنی قوی باشد اعتماد اجتماعی و مردم سالاری را

^۱ Falk

تقویت می‌کند ولی جامعه مدنی ضعیف زمینه را برای بی‌اعتمادی و فاشیسم فراهم می‌سازد (نوبهار، ۱۳۹۷: ۴۱).

امروز، به اتفاق آرا توافق شده است که فساد خساراتی جبران‌ناپذیر وارد کرده و عدم اقدام برای از میان بردن آن غیرمسئولانه است. تحت فشار جامعه‌ی مدنی، که متشکل از سازمان‌های غیر دولتی، غیر انتفاعی و مستقل می‌باشد، دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی توافقاتی در زمینه‌ی مبارزه با فساد و نیز تعهدات دیگری نیز برای اعتلای حکومت و پاسخگو بودن دولت، نموده‌اند. نقش جامعه‌ی مدنی، در عملی کردن آن تعهدات از اهمیت بسیار ویژه‌ای برخوردار است، و آینده‌ی دستور کار مبارزه با فساد در گرو دخالت هر چه بیشتر جامعه‌ی مدنی در این امر بوده و نیز اطمینان به این که ظرفیت فنی، منابع مالی، دسترسی به اطلاعات، و فضای باز سیاسی جامعه، برای حمایت و نظارت آن تأمین شده باشد. نانسی بوزول، عضو هیئت مدیره‌ی شفافیت بین‌الملل، و رییس هیئت مدیره و همچنین مدیر اجرایی شفافیت بین‌الملل-بخش آمریکا است. شفافیت بین‌الملل، شبکه‌ای از سازمان‌های متعلق به جامعه‌ی مدنی در بیش از ۹۰ کشور جهان است که با دولت‌ها، نهادهای بین‌المللی، و بخش خصوصی جهت جلوگیری و کاهش فساد و رشوه‌خواری، همکاری می‌کند (آنهیر^۱، ۲۰۱۹).

پاسخگویی از طریق سازمان‌های غیر دولتی (NGOها)

امروزه نقش پررنگ نهادهای واسط و سازمان‌های غیر دولتی نظیر NGOها و سایر نهادهای جامعه مدنی یکی از حیث داخلی و از جهت فشاری که بر هیات حاکم وارد می‌سازند و از سوی دیگر از جهت تأثیر گذاری بر سیستم بین‌المللی تقنینی حائز اهمیت است. تئوری‌های دموکراتیک اغلب اعتقاد دارند که ساختارهای انجمن جامعه مدنی می‌تواند منعکس کننده علایق و سلیق افراد و انعکاس دهنده هویت افراد آن جامعه باشد. چنانچه جامعه مدنی افرادی که به حکومت خوبی منجر شوند را پرورش دهد، به آن دلیل است که تجربیات انجمن خاص به توسعه قابلیت شهروندان در زمینه‌های گوناگون کمک می‌رساند (خانیک، ۱۳۹۸: ۸۷). از طرف دیگر همان گونه که به طور درک شده است انجمن‌ها نقش اساسی در مسائل ارتباطی مورد توجه عموم در محدوده جامعه مدنی در سطوح داخلی و بین‌المللی ایجاد می‌کنند. به دلیل آنکه انجمن‌ها اغلب به دنیای زندگی افراد متصل

^۱ Anheier

هستند، خصوصاً به ظهور مشکلات و دشواری‌ها حساس می‌باشند، آن‌ها اغلب این قابلیت را دارند تا نگرانی‌های افراد را به صورت مستقیم و از طریق زبان مورد اشاره قرار دهند (وایراد^۱، ۲۰۱۸).

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش تحلیل جرایم مرتبط با معاملات دولت با تأکید بر نظریه حکمرانی مطلوب و سرمایه اجتماعی در ایران بود. دولت نیز مانند سایر اشخاص حقوقی برای رفع نیازهای خود، اعمال حقوقی مختلفی را انجام می‌دهد. معاملات دولتی در معنای خاص و مضیق خود، تنها مشمول عقود می‌شوند که جنبه مالی دارد و به صورت مزایده و مناقصه برگزار می‌شود. از این رو اینگونه معاملات به صورت کلی تابع حقوق خصوصی بوده و در صورت بروز اختلاف دادگاه‌های عمومی صالح به رسیدگی در مورد آنان می‌باشند. از طرفی مقررات کیفری ما در حوزه‌ی معاملات و واگذاری‌های دولتی بیشتر در به پیش از انقلاب اسلامی برمی‌گردد که به صورت پراکنده و قوانین خاص و قانون مجازات عمومی دیده می‌شود که نیازمند اصلاحاتی جدی می‌باشند. به طور مثال قانون ممنوعیت مداخله کارکنان و بستگان آنان در معاملات دولتی میبایست بیشتر از آنکه روجه ممنوعیت آورد رو به محدودیت بیاورد و علاوه بر اصلاح مواد موجود آن دسته از بزه‌های نوینی که در این سال‌ها برای مقامات قضایی تجربه شده است و برای آن در قانون، موادی وضع نشده را مورد توجه قرار داد و برای آن نیز اقدام به جرم‌انگاری و تصویب قانون نمود (حسینی، ۱۴۰۰: ۱۱۲).

توجه به این نکته که قسمت اعظمی از مفاسد در قراردادهای ممکن است، مربوط به قراردادهای بین‌المللی باشد موضوعی حائز اهمیت است، بنابراین از آنجا که تصویب کلیه این قراردادها به مجلس شورای اسلامی تفویض شده است، لازم است بیان شود که مجلس باید نظارت دقیق‌تری بر اینگونه قراردادها چه در مرحله تصویب، چه در مرحله اجرا و چه در مرحله نظارت داشته باشد و اطلاعات آن را برای شفافیت هرچه بیشتر در اختیار عموم مردم قرار دهد تا به موجب اصل پاسخگویی در یک حکمرانی مطلوب اقدام نموده باشد. از سوی دیگر با توجه به اینکه کنوانسیون‌های بین‌المللی در خصوص برخی اعمال مانند، ارتشاء در بخش خصوصی، اختلاس در بخش خصوصی، اختفای مال و فساد در معاملات گوناگون اقدام به جرم‌انگاری کرده است، مطلوب است که مقنن در قوانین داخلی نیز به تبعیت از این کنوانسیون‌های مهم به جرم‌انگاری در این قسمت‌ها بپردازد و یا قوانین داخلی را به استناد این کنوانسیون‌ها به روز رسانی نماید (دادخدایی، ۱۳۹۰).

^۱ Wiarda

از دیگر عوامل بروز فساد در ایران می‌توان به عدم رعایت اصل تفکیک قوا در کشور اشاره کرد. اصل تفکیک قوا به عنوان یک اصل سازمانی در خدمت حقوق بشر و آزادی‌ها بوده و با توزیع اقتدار سیاسی، نظام پاسخ‌گویی و نظارت متقابل را ایجاد می‌کند که حاصل آن حکومت پاسخ‌گو، شفاف و قانون‌مند است. بدین لحاظ حکمرانی خوب پیوند مستقیمی با نوع ساختار حکومت دارد. نظریه تفکیک قوا قدرت تصمیم‌گیری حکومتی را تقسیم می‌نماید و هیچ اقتدار سیاسی خارج از چارچوب اصل سازمانی تفکیک قوا قرار نمی‌گیرد و حال آنکه قانون اساسی ایران بخش محدودی از اقتدار سیاسی را در برمی‌گیرد و شامل کلیه ابعاد و سطوح اقتدار سیاسی در کشور نمی‌گردد، در نتیجه قانون اساسی ایران می‌تواند بسترهای ساختاری لازم را جهت مبارزه واقعی با فساد در کشور فراهم آورد.

فساد اداری در معاملات دولتی جرایمی قراردادی باشد که به اعتبار پیشرفت‌های اقتصادی در این حوزه برجسته شده است. به ظاهر ممکن است برخی از این جرایم یک حرکت فسادآلودی به نظر نرسد و آسیبی هم در پی نداشته باشد ولی در اکثر موارد در نتیجه این جرایم امری نقص می‌شود. این امر ممکن است یک اصل در شیوه اخلاقی در حیطه بازرگانی و یا حقوق و منافع جامعه و بیت‌المال باشد. به بیان دقیق‌تر این جرایم در قالب قراردادهایی قانونی منعقد می‌شود ولی در پشت پرده این قراردادها رد پای یک توافقی پنهانی بین عوامل آن دیده می‌شود ولی حتی اگر هیچ اندیشه سوئی هم برای به دست آوردن نداشته باشد باز هم قانون‌گذار جزایی آن‌ها را تحت عناوین خاص مجرمانه‌ای قانون‌گذاری کرده است. دلیل این امر این است که اثبات جرم در بسیاری از این جرایم مشکل باشد و تفکیک این مسائل موجب عدم توانایی در رسیدگی به بسیاری از این موارد می‌شود و برای مرتکبان این جرایم راه فرار را باز می‌گذارد از این رو قانون‌گذار با در نظر داشتن آسیب بالقوه این جرایم دست به قانون‌گذاری این جرایم زده است (شکر اللهی، ۱۳۹۰).

به همین منظور تنها جرم انگاری وضع این قوانین و مقررات مختلف تأثیری در جلوگیری از این جرایم نخواهد داشت. باید سازو کارهایی خاص و مبتنی بر اصول جرم‌شناختی طراحی کرد تا بسیاری از این جرایم از حالت یک عرف رایج سیاسی یا تجاری خارج شده و این ذهنیت در افراد در معرض این جرایم ایجاد شود که این اعمال نوعی خیانت محسوب می‌شود. در این راستا به چند شیوه می‌توان عمل کرد ابتدا با شناخت شیوه‌های ارتکاب این جرایم و اطلاع‌رسانی و آگاهی کارگزاران دولتی از شیوه‌ها و نحوه ارتکاب این جرایم و مجازات آن گامی در جهت پیش‌گیری این جرایم برداشت. از سویی دیگر با ایجاد ابزارها و موقعیت کنترل‌کننده در مسیر وقوع جرم آن را تحت نظارت خود در آورد و نکته قابل توجه دیگر عوامل بیرونی مرتبط با جرم را اصلاح و یا تغییر داد. البته نباید از این نکته غافل شد که بخش دولتی در محیطی سیاسی قرار دارد که همین امر

می‌تواند پیشگیری از فساد اداری در حوزه معاملات دولتی را کمی با مشکل روبرو کند زیرا این دولت و دستگاه‌های اجرایی هستند که باید بستر و زمینه و راهکارهای پیشگیرانه را فراهم کند و به دلیل زد و بندهای سیاسی و گروهی این کار با اشکالاتی روبرو می‌شود. با وجود همه این مشکلات اما بررسی حقوقی و جرم‌شناختی این جرایم به درک این پدیده مجرمانه کمک می‌کند و دولت را متقاعد می‌کند تا از این یافته‌ها و بررسی‌ها در جهت کاهش این جرایم الهام بگیرد.

اهمیت جرائم مرتبط به معاملات دولتی و حوزه عملکرد وسیع و تاثیرگذاری شدید اینگونه جرائم برابعد زیربنایی و زیرساختی یک جامعه مستلزم مدنظر قرار دادن مسائل گوناگونی می‌باشد که به صورت مختصر به پیشنهاد آن‌ها می‌پردازیم:

(۱) به روز نمودن قوانین، جلوگیری از پراکندگی قوانین، جمع‌آوری قوانین مختلف مرتبط با جرائم اقتصادی، یا ضد معاملات دولتی و تدوین آن بصورت یک قانون جامع و مانع.

(۲) تبیین و اجرای قاطع مجازات‌های پیش‌بینی شده بدون در مد نظر قرار دادن موقعیت شغلی یا اجتماعی کارمندان دولت و ایجاد و اعمال ضمانت اجراهای موثر و کاربردی.

(۳) سعی در تبیین برنامه‌ریزی دقیق در مواردی چون پیشگیری، نظارت، کنترل یا کیفر مرتکبین در سطح جامعه. چرا که با توجه به صدمات وارده و با توجه به موضوع جرم مقامات قضایی می‌توانند نسبت به آن‌ها، اقدام به تشدید مجازات‌های موجود قانونی نمایند؛ در روند این موضوع نباید موقعیت شغلی و اجتماعی کارمندان دولت در نظر گرفته شود، اما از باب پیشگیری می‌توان به میزان رفاه کارمندان و مستخدمین دولتی و بسیاری از موارد حاکمیت مطلوب توجه ویژه‌ای نمود، توجه به این موارد امری محال و دور از دسترس نخواهد بود.

حساسیت سازمان‌های دولتی و نیمه دولتی در خصوص استخدام و جذب نیرو، جذب افراد سالم و حفظ سلامت آنان می‌تواند در ارتباط با سلامت سیستم و سازمان‌ها بسیار مثر ثمر باشد. مراقبت‌های لازم و معمول می‌بایست قبل از شیوع و عادی شدن انحرافات گوناگون و از طریق برخورد و اصلاح کوچکترین مسائل آغاز شود تا از بروز مسائل جدی‌تر جلوگیری به عمل آید.

منابع و مأخذ

- ایوبی، حجت‌الله. (۱۳۹۰). اکثریت چگونه حکومت می‌کنند، نشر سروش، چاپ اول.
- آزادی، محمد جواد، شیخ موحد، مهدی. (۱۴۰۱). تقویت اعتماد عمومی به مثابه ابزار ارتقای سلامت نظام اداری ایران. فصلنامه علمی پژوهش‌های نوین حقوق اداری، ۴(۱۱): ۱۹۱-۲۱۷.
- جرج پیکا. (۱۳۹۹). جرم‌شناسی، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، نشر میزان، چاپ پنجم.

- حسینی، سید اسماعیل. (۱۴۰۰). **اصول حاکم بر قراردادهای دولتی**. چاپ ششم تهران: انتشارات پیام.
- خانیکی، هادی. (۱۳۹۸). **قدرت، جامعه مدنی و مطبوعات**، نشر طرح نقد، چاپ دوم.
- دادخدایی، لیلا. (۱۳۹۰). **فساد مالی-اداری و سیاست جنایی مقابله با آن**، نشر میزان، چاپ اول.
- دل وکیو. (۱۳۹۸). **فلسفه حقوق**، ترجمه جواد واحدی، نشر میزان، چاپ چهارم.
- ذاکر صالحی، غلامرضا. (۱۳۹۸). **راهبردهای مبارزه فساد اداری، نشر جنگل**، چاپ دوم.
- ربیعی، علی. (۱۳۹۳). **زنده باد فساد**، چاپ سوم تهران سازمان چاپ و انتشارات.
- رحیمی نژاد، اسماعیل. (۱۳۹۲). **نگاهی بر محدودیت‌ها موانع و نواقص قانونی کنترل جرایم اقتصادی اداری - ایران دایره المعارف علوم جنایی ایران. مجموعه مقالات تازه‌های علوم جنایی**، کتاب دوم چاپ اول تهران نشر میزان.
- زمانی قاسم و سیفی، سید جمال. (۱۳۹۶). **حقوق حریم خصوصی**، نشر موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی، چاپ اول.
- شکراللهی، مسعود. (۱۳۹۸). **ظرفیت‌سازی برای سلامت نظام اداری**، مرکز آموزش مدیریت دولتی، چاپ سوم.
- عبدی، عباس، کلهر، سمیرا. (۱۳۹۲). **مجموعه مقالات جامعه‌شناختی درباره جرم، مجرم و مجازات در ایران**، نشر علم، چاپ اول.
- کاتوزیان ناصر. (۱۳۹۷). **قانون مدنی در نظم کنونی**، چاپ بیست و پنجم تهران بنیاد حقوقی میزان.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۹۵). **فلسفه حقوق**، نشر شرکت سهامی انتشار، چاپ سوم، جلد اول.
- لطیفیان، سعیده. (۱۳۹۶). **استراتژی و روش‌های برنامه‌ریزی استراتژیک**، مؤسسه چاپ و انتشارات وزرات امور خارجه چاپ اول، تهران.
- ماندل، رابرت. (۱۳۹۹). **چهره متغیر امنیت ملی**، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، نشر پژوهشکده مطالعات راهبردی، چاپ سوم، ۱۳۹۹.
- نوبهار، رحیم. (۱۳۹۷). **حمایت حقوق کیفری از حوزه‌های عمومی و خصوصی**، نشر جنگل، چاپ اول.
- خانباشی، محمد، زاهدی، شمس السادات، الوانی، سید مهدی. (۱۳۹۰). **پاسخگویی؛ بستری برای تقویت اعتماد عمومی، فصلنامه نظم و امنیت انتظامی**، ۴(۲)، ۲۵-۵۰.
- شریف شاهی، محمد، دهشیری، آمنه. (۱۳۹۳). **لزوم دسترسی به دانش در تحقق حقوق بشر، نشریه حقوق اساسی**، ۶(۱۲)، ۲۲-۴۱.
- شریف زاده، فتاح، ادبی فیروزجایی، علی. (۱۳۸۷). **اثر نظارت و بازرسی در استقرار و تقویت فرهنگ پاسخگویی، مطالعات مدیریت بهبود و تحول**، ۱۹(۵۸)، ۱۲۷-۱۴۲.

- فاتحی، محمد حسین. (۱۳۸۴). مالیات و وظایف توزیعی دولت، نشریه مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۴۵(۴)، ۱۷-۲۹.
- مافی، پروانه، قاسمی، میثم. (۱۳۹۹). نقش سرمایه اجتماعی در تحقق حاکمیت و دولت شایسته»، درج در دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام و دانشگاه آزاد اسلامی، مجموعه مقالات همایش حاکمیت و دولت شایسته در ایران. تهران، ایران.
- منتی‌نژاد، صادق. (۱۳۸۸). آسیب شناسی قوانین و مقررات ناظر به مقابله با فساد در ایران، با تاکید بر ضرورت جرم انگاری، نشریه دانش حسابرسی، ۳۰(۲)، ۸۸-۱۰۰.

References

- Anheier, H. K., Lang, M., & Toepler, S. (2019). Civil society in times of change: shrinking, changing and expanding spaces and the need for new regulatory approaches. *Economics*, 13(1), 20190008.
- Adotévi, S. (2004) "Public Procurement Performance". *International Public Procurement Conference Proceedings*, 3(3), 243 -261.
- Achim, M. V., Borlea, S. N., Văidean, V. L., Florescu, D. R., Mara, E. R., & Cuceu, I. C. (2021). Economic and financial crimes and the development of society. *Improving quality of life: exploring standard of living, wellbeing, and community development*, 25.
- Addink, H. (2019). *Good governance: Concept and context*. Oxford University Press.
- Aldrich, D. P., & Meyer, M. A. (2015). Social capital and community resilience. *American behavioral scientist*, 59(2), 254-269.
- Akimova, L. M., Litvinova, I. F., Ilchenko, H. O., Pomaza-Ponomarenko, A. L., & Yemets, O. I. (2020). The negative impact of corruption on the economic security of states. *International Journal of Management*, 11(5), 1058-107.
- Boiko, I., & Soloviova, O. (2019). Current problems of corruption-administrative offenses. *Administrative law and process*, 3 (26), 113-125.
- Caiden, G. E. (2019). Dealing with administrative corruption. In *Handbook of administrative ethics* (pp. 429-455). Routledge.
- Gould, D. J. (2019). Administrative corruption: Incidence, causes, and remedial strategies. In *Handbook of comparative and development public administration* (pp. 761-774). Routledge.
- Krylova, Y. (2018). *Corruption and the Russian economy: How administrative corruption undermines entrepreneurship and economic opportunities*. Routledge.
- Falk, R. (2018). *Global civil society: Perspectives, initiatives, movements*. In *International Economic Regulation* (pp. 489-500). Routledge.
- Moncrieffe, J. M. (1998). Reconceptualizing political accountability. *International Political Science Review*, 19(4), 387-406
- Muringani, J., Fitjar, R. D., & Rodríguez-Pose, A. (2021). Social capital and economic growth in the regions of Europe. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 53(6), 1412-1434.

- Myint, U. (2000). Corruption: Causes, Consequences And Cures”, Asia-Pacific Development Journal, Vol. 7, No. 2, pp. 33-58.
- Rybalchenko, L., Ryzhkov, E., & Ohrimenco, S. (2021). Economic crime and its impact on the security of the state. Philosophy, economics and law review, (2), 78-91.
- Rabl T & Kuhlmann T.M.(2008), “Understanding corruption in organizations—development and empirical assessment of an action model”, Journal of Business Ethics, 82(2), 77-95.
- Slingerland, W. (2021). Social capital, corrupt networks, and network corruption. Corruption Networks: Concepts and Applications, 9-27
- Tronko, O. V., Dyba, N. I., & Prokopchenko, S. I. (2018). Corruption Risks in the Provision of Administrative Services. JE Eur. L., 89.
- Wiarda, H. (2018). Civil society: The American model and third world development. Routledge.
- Wachs, J., Yasserli, T., Lengyel, B., & Kertész, J. (2019). Social capital predicts corruption risk in towns. Royal Society open science, 6(4), 182103